OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Lausunto

Demokratia- ja julkisoikeusosasto
Julkisoikeusyksikkö
Neuvotteleva virkamies Petteri Jartti
Lainsäädäntöneuvos Veli-Pekka Hautamäki

20.2.2024

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi eräistä paloturvallisuuslaitteista ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 106/2023 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa otsikkoasiassa. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki eräistä paloturvallisuuslaitteista sekä muutettavaksi lakia eräiden tuotteiden markkinavalvonnasta (1137/2016) ja pelastuslakia (379/2011). Oikeusministeriö toteaa lausuntonaan kunnioittavasti seuraavan.

Oikeusministeriö on nyt lausuttavana olevan hallituksen esityksen osalta antanut esityksen valmisteluvaiheessa esitysluonnoksesta 23.8.2022 päivätyn lausunnon (VN/6170/2021-OM-25) sisäministeriölle. Lausunnossa kiinnitetään huomiota tarkastuslaitoksen tarkastustoimivaltaan, tiedonsaantioikeuksiin, henkilötietojen suojaan, Turvallisuus- ja kemikaaliviraston toimivaltaan, sekä muutoksenhakusääntelyyn. Oikeusministeriö toteaa, että sen esille tuomat kommentit on pääosin huomioitu hallituksen esityksessä, mutta katsoo perustelluksi tuoda esiin seuraavaa.

Tiedonsaantioikeus

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 46 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tiedonsaantioikeudesta. Turvallisuus- ja kemikaalivirastolla olisi sen estämättä, mitä tietojen salassa pitämisestä säädetään, oikeus saada välttämättömiä tietoja tämän lain noudattamisen valvontaa varten ja muun tässä laissa säädetyn tehtävän hoitamiseksi välttämättömät tiedot asennus- ja käsisammutinliikkeen toiminnanharjoittajalta ja vastuuhenkilöltä, tarkastuslaitokselta sekä paloilmoittimen ja automaattisen sammutuslaitteiston haltijalta, jota tämän lain velvoitteet koskevat.

Oikeusministeriö on edellä viitatussa lausunnossaan kiinnittänyt huomiota tiedonsaantioikeuden väljään muotoiluun ja katsoo perustelluksi toistaa tämän ehdotetun 46 §:n osalta. Tiedonsaantioikeus ”valvonnan kannalta välttämättömistä tiedoista” on lähtökohtaisesti hyvin väljä, jolloin

tiedon luovuttajalla voi olla vaikeuksia arvioida, onko jokin tieto välttämätön valvonnan kannalta. Tämän seikan ongelmallisuus korostuu, kun tiedonsaantioikeus koskee arkaluonteisiksi luettavia henkilötietoja. Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt hyvin väljiä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin. Perustuslakivaliokunta on myös painottanut, että erottelussa tietojen saamisen tai luovuttamisen tarpeellisuuden ja välttämättömyyden välillä on kyse tietosisältöjen laajuuden ohella myös siitä, että salassapitosäännösten edelle menevässä tietojensaantioikeudessa on viime kädessä kysymys siitä, että tietoihin oikeutettu viranomainen omine tarpeineen syrjäyttää ne perusteet ja intressit, joita tiedot omaavaan viranomaiseen kohdistuvan salassapidon avulla suojataan. Mitä yleisluonteisempi tietojensaantiin oikeuttava sääntely on, sitä suurempi on vaara, että tällaiset intressit voivat syrjäytyä hyvin automaattisesti. Mitä täydellisemmin tietojensaantioikeus kytketään säännöksissä asiallisiin edellytyksiin, sitä todennäköisemmin yksittäistä tietojensaantipyyntöä joudutaan käytännössä perustelemaan. Myös tietojen luovuttajan on tällöin mahdollista arvioida pyyntöä luovuttamisen laillisten edellytysten kannalta. Tietojen luovuttaja voi lisäksi kieltäytymällä tosiasiallisesti tietojen antamisesta saada aikaan tilanteen, jossa tietojen luovuttamisvelvollisuus eli säännösten tulkinta saattaa tulla ulkopuolisen viranomaisen tutkittavaksi. Tämä mahdollisuus on tärkeä tiedonsaannin ja salassapitointressin yhteensovittamiseksi. (PeVL 48/2018 vp, s. 4-5)

Vaikka kyse on viranomaisen valvonta- ja muun toimivallan käyttämiseen liittyvästä tiedonsaantioikeudesta, jota on usein haastavaa täsmentää lainsäädännön tasolla, tulisi tiedonsaantioikeus oikeusministeriön mielestä pyrkiä kirjoittamaan tarkemmaksi ja yksilöivämmäksi.

Henkilötietojen suoja

Hallituksen esityksen 1. lakiehdotuksen 44 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa (s. 65) todetaan, että tietosuoja-asetuksen mukaan henkilötietojen käsittely on vain rajoitetusti, asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa mainitulla tavalla mahdollista muuta kuin sitä tarkoitusta varten, johon tiedot on kerätty. Oikeudesta alkuperäisen käyttötarkoituksesta poikkeavaan käsittelyyn voidaan kuitenkin säätää jäsenvaltion kansallisessa lainsäädännössä, mutta käsittelyn on oltava välttämätöntä ja oikeasuhteista 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi sekä yhteensopivaa sen tarkoituksen kanssa, jota varten tiedot on alun perin kerätty.

Oikeusministeriö toteaa, että säännöskohtaisissa perusteluissa edellä selostettu vaikuttaisi liittyvän esityksen 44 §:n sijaan 45 §:ään, jossa ehdotetaan julkista tietopalvelua koskevaa sääntelyä. Esityksen 45 §:ssä kaavailtu julkinen tietopalvelu mahdollistaisi poikkeamisen siitä käyttötarkoituksesta, jota varten tiedot on kerätty. Esityksessä ei myöskään arvioida tietosuoja-asetuksen 23 artiklan suhdetta ehdotettuun 45 §:ään.

Oikeusministeriö on esityksen perusvalmisteluvaiheessa antamassa lausunnossaan kiinnittänyt valmistelevan ministeriön huomiota tietosuoja-asetuksen 23 artiklan huomioimisen lisäksi siihen, että viranomaisen oikeutta käsitellä henkilötietoja yleisessä tietoverkossa tulee arvioida tietosuoja-asetukseen sisältyvien henkilötietojen käsittelyä koskevien yleisten periaatteiden mukaisesti, joista nyt relevantti on käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate, josta säädetään tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b alakohdassa.

Oikeusministeriö toteaa, että asian jatkokäsittelyssä hallintovaliokunnan on syytä varmistua siitä, että tietosuoja-asetuksen yhdestä keskeisestä periaatteesta (käyttötarkoitussidonnaisuus) poikkeaminen on perusteltua tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdan valossa.